

มะกา

1. ชื่อสมุนไพร มะกา (MAKA)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bridelia ovata* Decne. ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae
3. ชื่ออื่น กอง (ภาคเหนือ), ก้องแกบ (เชียงใหม่), มาดกา มัดกา (หนองคาย), ชี้เหล้ามาดกา (ขอนแก่น), ส่าเหล้า สีวลา (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นหรือไม้พุ่ม กิ่งก้านเกลี้ยง มีช่องอากาศเล็ก ๆ กระจายอยู่ทั่วไป ฟูใบ รูปสามเหลี่ยมแคบ ร่วงง่าย

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี รูปไข่ถึงรูปขอบขนาน กว้าง 2-8 เซนติเมตร ยาว 5-18 เซนติเมตร ปลายมน โคนมนหรือเว้าคล้ายหัวใจ ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 10-17 เส้น ปลายเส้นโค้งเชื่อมกันเป็นเส้นขอบใบ เส้นใบย่อยเป็นร่างแหหรือขั้นบันได

ช่อดอก แบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบ มีดอก 1-20 ดอก ดอก แยกเพศร่วมต้น สีเขียวอมเหลือง ดอกเพศผู้เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มิลลิเมตร ดอกเพศเมียเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเหลืองอมเขียว มีแต้มสีแดง รูปสามเหลี่ยมติดทน กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวอมเหลืองถึงเหลืองอ่อน รูปรี กว้าง 0.7-1 มิลลิเมตร ยาว 0.5-1.2 มิลลิเมตร ปลายมนหรือเว้าปุ่ม เกสรเพศผู้ 5 อัน ก้านชูอับเรณูโคนเชื่อมกันเป็นหลอด

ผลแบบผนังชั้นในแข็ง ค่อนข้างกลมหรือรี แป้น กว้าง 4-5.5 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร มี 2 พู ปลายผลเว้า สุกสีม่วงอมเขียวถึงคล้ำ

เมล็ด ค่อนข้างกลม กว้าง 4.5-5 มิลลิเมตร ยาว 3.5-5 มิลลิเมตร สีแดงคล้ำถึงสีดำอมแดง

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

ใบแห้ง

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ใบมะกามีรสขมขึ้น สรรพคุณเป็นยาระบายอย่างอ่อน ถ่ายเสมหะและโลหิต ถ่ายพิษตานทรายเด็ก

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า สารสกัดใบมะกาด้วยเอทานอลมีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็งปอดเซลล์มะเร็งต่อมลูกหมาก และต้านเชื้อไวรัสที่ทำให้เกิดโรคเริม

8. สารสำคัญ

ใบมะกามีอนุพันธ์ของสารกลุ่มฟีนิลโพรพานอยด์ (phenylpropanoids) สารกลุ่มไตรเทอร์พีน (triterpenes), สารกลุ่มสเตียรอยด์ และสารกลุ่มไฮโดรคาร์บอน

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในอินเดีย พม่า ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย และทุกภาคในประเทศไทย พบตามป่าดิบและป่าเบญจพรรณ

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ ป่าละเมาะทั่วไป ตามสวนป่าทั่วไป หัวไร่ปลายนา ป่าดิบและป่าเบญจพรรณ
- ภาค ทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด ทุกจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป

12. การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด มะกาคจะออกผลตามกิ่งก้านโดยใบจะมีผลติดอยู่เมื่อสุกจะมีสีดำ เราจะเก็บผลมะกามาแช่น้ำ แล้วขยี้เนื้อเยื่อของผล นำมาล้างเอาแต่เมล็ดตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปเพาะกับกระบะเพาะชำประมาณ 30 – 45 วัน มะกาคจะขึ้นเป็นต้นกล้าพอสุงประมาณ 10 – 15 เซนติเมตร แยกลงปลูกใส่ถุงเพาะชำ หรือเก็บไว้ในเรือนเพาะชำ และรดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก มะกาคปลูกได้ทุกฤดูกาล แต่ต้องมีน้ำรดระยะแรก จึงนิยมปลูกในช่วงฤดูฝน ระหว่างเดือน พฤษภาคม – กรกฎาคม
- การเตรียมดิน การปลูกมะกาคจะปลูกเป็นหลุมเหมือนไม้ป่าทั่วไป โดยขุดกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร คลุกเคล้าปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักก็ได้
- วิธีการปลูก เมื่อต้นกล้าของมะกาคอายุ 6 – 12 เดือน ลำต้นและรากแข็งแรงพร้อมที่จะปลูก นำต้นกล้าปลูกในหลุมที่เตรียมไว้แล้วกลบดินให้พูนต้น แล้วปักไม้เพื่อพยุงต้นผูกเชือกให้เรียบร้อย คลุมโคนต้นด้วยฟาง หรือหญ้าแห้ง รดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย มะกาคจะให้ปุ๋ยเมื่อรองกันหลุมแล้ว แล้วให้ปุ๋ยอีกครั้งตอนอายุ 6 เดือน โดยจะใส่ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักก็ได้ และใส่ปีละ 2 – 3 ครั้ง

- การให้น้ำ มะกาคือพืชทนแล้ง ให้น้ำในช่วงระยะแรกเท่านั้น พอถึงฤดูฝนปล่อยตามธรรมชาติ
- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู มะกาคือไม่มีโรคและแมลงศัตรู ไม่จำเป็นต้องใช้สารกำจัดแมลงศัตรู

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว มะกาคือจะเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 3 – 4 ปี และเก็บเกี่ยวได้ตลอดปี
- วิธีการเก็บเกี่ยว มะกาคือใช้ใบเป็นเครื่องยาไทย จะใช้การตัดแต่งกิ่ง โดยกรรไกร หรือมีดคม ๆ ตัดกิ่ง และนำกิ่งมาเด็ดใบออก แล้วนำไปล้างน้ำให้สะอาด
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ใบมะกาคือที่ล้างสะอาดแล้ว นำไปตากแดดประมาณ 4 – 5 วัน จนแห้ง
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้ใบมะกาคืออบแห้งแล้ว นำบรรจุพลาสติคมัดปากให้แน่น เพื่อส่งจำหน่ายต่อไป หรือจะเก็บไว้ในห้องที่มีอุณหภูมิปกติ

16. การจำหน่าย

ใบมะกาคือแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 40-100 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข